ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційне дослідження Ільєнко Олени Львівни

„Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки у технічному університеті”, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дослідження.

Сучасний етап суспільного розвитку характеризується протиріччям між об’єктивною потребою суспільства в підготовці нової генерації конкурентоспроможних фахівців, зокрема муніципальної економіки, зацікавленістю в цьому процесі потенційних працедавців та інших стейкхолдерів та неготовністю майбутніх фахівців до діяльності за умов конкурентної боротьби, їхньою нездатністю забезпечити собі стійке становище на ринку праці, низьким рівнем спрямованості до самовдосконалення, планування та створення професійної кар’єри. У галузевих стандартах професійної підготовки фахівців економічної галузі відсутні концептуальні положення щодо формування конкурентоспроможності як інтегральної професійної характеристики майбутнього фахівця.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Аналіз дисертації Ільєнко Олени Львівни свідчить, що автор з належною повнотою проаналізувала проблему підготовки конкурентоспроможних фахівців муніципальної економіки, розробила науковий апарат дослідження, сформулювала концепцію дослідження, яка була послідовно реалізована в дисертації в процесі розв’язання поставлених завдань.

Обґрунтованою і логічною є структура наукової роботи, яка презентована вступом, чотирма розділами, спрямованими на досягнення поставленої мети, списком використаних джерел, додатками, що відповідає

вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації підтверджується результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і в цілому не викликає сумніву.

Головним позитивним результатом наукової роботи вважаємо розроблення науково-методичної системи формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки, із виділенням концептуальної, змістової, технологічної підсистем та підсистеми якісних та кількісних параметрів та обґрунтуванням структурних компонентів конкурентоспроможності.

До важливих здобутків О. Л. Ільєнко відносимо розроблення технології експериментальної реалізації репрезентованої науково-методичної системи формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки, а саме етапів її упровадження, уточнення критеріїв та показників сформованості конкурентоспроможності майбутнього фахівця та рівнів сформованості цього особистісного утворення.

Не можна не відзначити ретельне проведення педагогічного експерименту з використанням модульної та доповнювальної моделі уведення в освітній процес та позанавчальну діяльність студентів інформації щодо конкурентоспроможність фахівця. На основі зіставлення отриманих у проведеному педагогічному експерименті результатів, їх кількісного й якісного аналізу переконливо доведено, що реалізація системи формування конкурентоспроможності майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки, її науково-методичне забезпечення призвели до суттєвих статистично значущих змін у рівні засвоєння знань, сформованості вмінь і якостей майбутнього фахівців цієї галузі.

Схвальним є глибокий і детальний аналіз дисертанткою зарубіжного та вітчизняного досвіду підготовки конкурентоспроможного фахівця, результатом якого стало визначення провідних характеристик професійної підготовки фахівців, що сприяють формуванню їхньої конкурентоспроможності на ринку

праці, та який дав змогу визначити основні завдання інтеграції українських закладів вищої освіти в Європейський простір вищої освіти. Авторка доходить логічного висновку, що робота з формування конкурентоспроможного випускника у вітчизняних закладах вищої освіти є вузько спрямованою та несистемною, а значить для удосконалення освітніх програм з метою їх практичної орієнтації уваги потребує тісний зв'язок з працедавцями у створенні спільних програм навчання, системи виробничих практик, часткового працевлаштування студентів під час професійної підготовки в університеті.

Вважаємо, що кожний розділ представленого дослідження вносить певний внесок у розвиток теорії та методики професійної освіти.

У першому розділі визначено методологічні підходи, комплекс яких, на думку автора, найбільш сприяє розв'язанню проблеми формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця та зазначено специфіку окремих аспектів вивчення проблеми конкурентоспроможності з позицій кожного підходу. Цілком слушним видається висновок автора про основні чинники, що впливають на конкурентоспроможність фахівця: *зовнішні чинники/чинники соціального середовища* (економічні, соціокультурні, законодавчо-адміністративні, соціально-психологічні, організаційно-економічні); *внутрішні/соціально-особистісні чинники* (професійний досвід, професійна компетентність, мобільність, здатність сприймати інновації та ін.); *медико-біологічні чинники* (вікові, гендерні обмеження, стан здоров'я).

Одним з інноваційних аспектів дисертаційної роботи вважаємо представлення у другому розділі методики залучення до процесу формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця розгалуженої системи центрів університету, діяльність яких зосереджено на проведенні позанавчальної роботи, а саме Центру доуніверситетської освіти і кар'єри, Центру міжнародної діяльності та освіти, Центру трансферу технологій „Мегаполіс", Центру регіонального розвитку, Бізнес-інкубатору та ін. На наш погляд, дисертантка виправдано приділила значну увагу потенціалу позааудиторної діяльності

майбутніх фахівців. Систематична та цілеспрямована позанавчальна робота студентів в зазначених центрах визначається як база реалізації доповнювальної моделі формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки.

Вважаємо, що представлена методика може бути адаптована до використання при формуванні конкурентоспроможності фахівців інших галузей у закладах вищої освіти.

Заслуговує на схвалення увага дисертантки до специфіки організації професійної підготовки майбутніх фахівців галузі муніципальної економіки в вітчизняних університетах з точки зору актуалізації проблеми конкурентоспроможності у освітньо-професійних програмах першого (бакалаврського) рівня та другого (магістерського) рівня, Стандартах вищої освіти, нормативних документах, а також порівняння цих програм із вимогами працедавців даної галузі, викладеними в посадових інструкціях, та вимогах до кандидатів на посади експертів міжнародних програм реформування галузі житлово-комунального господарства.

Дисертанткою розроблена концептуальна модель компетентностей посадовців муніципальних організацій, установ і підприємств, яка може й надалі використовуватися на регіональному рівні. Запропоновані в роботі компетентності містять базові вимоги до загальних і спеціальних професійних знань та навичок (умінь). Наголошується на необхідності формування у майбутнього конкурентоспроможного фахівця «м'яких навичок» XXI століття, тобто вміння працювати самостійно та в команді, гнучкості, адаптивності, критичного й креативного мислення тощо.

Заслуговує також на увагу формулювання принципів реалізації науково-методичної системи формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця та опис методики їх впровадження, подані в підрозділі 3.4 дисертації.

Цінним видається застосування авторкою принципу гармонійного поєднання (стимулювання) умінь когнітивної, афективної та психомоторної сфер особистості з метою формування конкурентоспроможності. Педагогічний

вплив актуалізує знання, необхідні для професійної діяльності; активності пізнавальної діяльності та сформованості ціннісної сфери особистості; фізичних навичок, які стосуються координації мозкової та м'язової діяльності. Формулювання результатів когнітивної та афективної (емоційної) здатності майбутніх фахівців до професійної діяльності (за теорією Б. Блума) та психомоторної здатності (за теорією Р. Дейва) подані у таблицях 4.9-4.11 в четвертому розділі.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів дослідження.

Не викликає заперечення наукова новизна дослідження, у якій автором вперше обґрунтовано концепцію формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки у технічному університеті, яка в концентрованому вигляді відображає її теоретико-методологічні та методичні засади й передбачає врахування системно-синергетичного, компетентнісно-середовищного, особистісно-діяльнісного, аксіологічного, акмеологічного, соціокультурного підходів; обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено науково-методичну систему формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки, що передбачає сформованість компонентів: потребово-мотиваційного, когнітивно-операційного і рефлексивно-оцінного та яка реалізується шляхом взаємодії концептуальної, змістової, технологічної підсистем та підсистеми якісних та кількісних параметрів на пропедевтичному, діагностичному, змістово-діяльнісному, результативному етапах з урахуванням принципів прагматичності; інтегрованості навчання; гармонійного поєднання (стимулювання) когнітивної, афективної та психомоторної сфер особистості; комплементарності впливу навчального й соціально-професійного середовища на розвиток особистості; кооперації й динамізму навчання.

Дисертанткою уперше розроблено модель особистості конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки, ядром якої є

професійна компетентність, спрямованість, мобільність, майстерність, що набуваються завдяки сформованості професійно та соціально значущих особистісних якостей й виражаються в затребуваності на ринку праці, рейтингу та професійному статусі; чітко представлено сутність конкурентоспроможності майбутнього фахівця муніципальної економіки як інтегральної комплексної системної характеристики особистості майбутнього фахівця.

Вважаємо доречним представлення автором організаційних форм, методів та технологій здійснення впливу на майбутнього фахівця муніципальної економіки з метою формування його конкурентоспроможності; визначення критеріальної бази сформованості майбутнього конкурентоспроможного фахівця цієї галузі, яка містить систему критеріїв, показників та рівнів сформованості досліджуваного утворення.

Практичне значення результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що теорія і методика професійної освіти збагатилася ефективною науково-методичною системою формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки; оновлено форми і методи підготовки майбутніх конкурентоспроможних фахівців в навчальному та позанавчальному середовищі.

Застосування теоретичних положень і висновків щодо організації процесу формування підготовки майбутніх фахівців муніципальної економіки знайшло відображення в монографії „Професійна підготовка майбутнього конкуренто-спроможного фахівця муніципальної економіки у технічному університеті”, навчальних посібниках „Навчаймось академічному та професійному спілкуванню”, „Англійська мова для студентів економістів” та комплексі навчально-методичних матеріалів з різних дисциплін, що використовувались під час проведення педагогічного експерименту з метою актуалізації проблеми конкурентоспроможності майбутнього фахівця.

Практичні напрацювання та методики дослідження можуть бути використані в освітньому процесі вітчизняних закладів вищої освіти для формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців інших галузей, дозволяють активізувати діяльність випускників щодо успішного працевлаштування та розроблення індивідуальної траєкторії створення професійної кар'єри.

Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено у висновках, які відповідають поставленій меті рецензованого дослідження та його завданням.

Заслуговує на схвалення широка апробація дослідження, яка здійснювалися на: 11 міжнародних та 5 всеукраїнських наукових конференціях.

Основні наукові положення та результати дослідження відображено у 46 друкованих працях, які з достатньою повнотою відбивають основні положення й висновки дисертації, праці цілком відповідають встановленим вимогам.

Всебічний аналіз переліку наукових джерел (*820 найменувань, із них – 94 іноземними мовами)* основних положень дисертації свідчить про те, що дисертантка досконало володіє методами теоретичного аналізу та систематизації, співставлення здобутих фактів.

Виконане дослідження характеризується самостійним нестандартним підходом до досліджуваної проблеми.

Структура дисертації та зміст відповідають чинним вимогам до докторських дисертацій. Назва роботи відповідає її меті, змісту теоретичної частини та експериментального дослідження. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертаційної роботи.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним і оригінальним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, і свідчать про професійну зрілість автора.

Дискусійні положення та зауваження до роботи.

Підкреслюючи вірогідність наукових здобутків докторантки, доцільно в контексті наукової полеміки висловити такі зауваження та побажання.

1. У підрозділі 1.1 дисертантка представляє суть наукової проблеми конкурентоспроможності фахівця як результат аналізу праць педагогів, філософів, економістів, соціологів та психологів, проте, вважаємо, що доцільно було б звернути увагу на дослідження таких зарубіжних учених як Ю. Вооглайд, К. Мьоллер, П. Хегедаль, в яких представлені цінні доробки щодо особистісного розвитку фахівця в умовах ринкової економіки, ціннісної орієнтації особистості, управління формуванням психологічного клімату, психологічних методів впливу на співрозмовника у процесі професійної комунікації. Використання результатів досліджень зазначених авторів було б корисним для оптимізації процесу формування майбутнього фахівця галузі муніципальної економіки як конкурентоспроможної особистості.

2. У підрозділі 3.4 дисертантка зазначає, що успішна реалізація системи формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки неможлива без дотримання низки принципів, тісно пов'язаних із її цільовим призначенням, зокрема принципом прагматичності навчання. Вважаємо, що зазначений принцип був би також корисним для програм дуальної освіти.

3. Доцільним видається уведення до когнітивно-діяльнісного критерію такого показника як „готовність до інновацій", який досить чітко корелюється із змістом діяльності сучасного фахівця економічної галузі.

4. Вважаємо доречним було б репрезентувати в додатках не тільки матеріали пілотного дослідження, а й ті діагностики, які використовувались у процесі роботи з експериментальними та контрольними групами для визначення динаміки сформованості конкурентоспроможності майбутнього фахівця, зокрема методики, що не є загальнопоширеними у вітчизняних педагогічних дослідженнях, наприклад, методика визначення типу особистості за професійним спрямуванням та лідерськими якостями І. Майерс-Бриггс.

5. Доцільним, на нашу думку, було б у межах експерименту додати до переліку навчальних дисциплін, які використано у системі формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки,

дисципліну „Інформаційні та комунікаційні технології”, оскільки інформаційна грамотність надає суттєвих конкурентних переваг на ринку праці в сучасному інформаційному суспільстві.

Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Водночас, зазначені зауваження та побажання в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота Ільєнко Олени Львівни „Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки у технічному університеті” є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, яка має вагоме теоретичне й практичне значення для педагогіки вищої школи, практичної підготовки економістів, максимально вирішує проблему підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам МОН України пп 9, 10, 12, 13, 14 „Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами від 19.08.2015 року, Постанова Кабінету Міністрів України № 656), а її автор – Ільєнко Олена Львівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук,
професор, Перший заступник
директора Державної наукової
установи «Інститут
модернізації змісту освіти» Ю. І. Завалевський

Підпис засвідчую
Начальник відділу кадрів Г. В. Косар